

F. Kocarli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası

ƏDƏBİYYAT KEŞİKÇİSİ, İDEALİST MÜƏLLİM
FİRİDUN BƏY KÖÇƏRLİ

(Vebliografiya)

Bakı - 2025

© F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2025.

Tərtib etdi: Məlumat-bibliografiya şöbəsi
Əkbərova Aysel

Ünvan: Bakı şəhəri, S.Vurğun küçəsi 88

Əlaqə: (+99412) 597-08-79, (+99412) 597-09-86

info@clb.az

ushaqkitabxanası@gmail.com

childlibbaku@yahoo.com

Həyat və yaradıcılığı

Azərbaycanın görkəmli ədəbiyyatşünas alimi, tanınmış maarifpərvər, ictimai xadim, publisist-yazıçı, tənqidçi və tərcüməçi Firidun bəy Köçərli 26 yanvar 1863-cü ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 1872–1876-cı illərdə Şuşada Mirzə Kərim Münşinin mədrəsə məktəbində təhsil almışdır. Daha sonra 1876-cı ildə Şuşadakı rus məktəbinə daxil olur. 1878-ci ildə Aleksey Çerniyayevski Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyasına tələbə toplamaq məqsədi ilə bu məktəbə gəlir, Firidun bəyi də təhsil almaq üçün Qoriyə aparır. O, 1879–1885-ci illərdə Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyasında təhsil alır. 1885-ci ildə seminariyanı bitirdikdən sonra İrəvan gimnaziyasına təyinat alır. 1885–1890-cı illərdə İrəvanda fəaliyyət göstərdiyi dövrdə gimnaziyada ana dili, hüsnxətt fənlərini tədris etmiş, pedaqoji sahədə müvəffəqiyyətlərinə görə dəfələrlə mükafatlandırılmış, 1899-cu ildə III dərəcəli “Müqəddəs Anna” ordeni, 1902-ci ildə isə II dərəcəli “Müqəddəs Stanislav” ordeni ilə təltif olunmuşdur. Firidun bəy Köçərli 1884-cü ildə “Təlimi-Sokrat” əsərini yazmış, əsər 1890-cı ildə Baxçasarayda “Tərcüman” mətbəəsində çap olunmuşdur. 1886-cı ildə ilk teatr tamaşasını və ardınca 1890-cı ildə İrəvanda “Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah” komediyasını tamaşaya qoymuşdur. 1892-ci ildə A.S.Puşkindən tərcümə etdiyi “Torçu və balıq” mənzum nağılı İrəvan şəhərində kitab halında çapdan çıxmışdır. Ədib, 1895-ci ildə İrəvan şəhərini tərk edir. Elə həmin ildə Qori Müəllimlər Seminariyasının "tatar şöbəsi"-nin Azərbaycan dili və şəriət müəllimi təyin edilir. O, 1918-ci ilə qədər Qoridə pedaqoji fəaliyyətini davam etdirir. Firidun bəy Köçərli 1897-ci ildə Badisəba xanım Vəkilova ilə ailə qurmuşdur. 1895-ci ildə M.Y.Lermontovun “Üç xurma ağacı” və A.Koltsovun “A kişi, niyə yatıbsan?” şeirlərinin tərcüməsindən ibarət kitabı Şuşada çap edilmiş, eləcə də "Tatar komediyaları" adlı ilk elmi məqaləsi "Novoye obozreniye" qəzetində işıq üzü görmüşdür. 1898-ci ildə “Ərəb əlifbası və onun qüsurları” silsilə məqaləsi “Qafqaz” qəzetində dərc olunmuşdur. 1900-cü ildə Müəllimlər Seminariyasının Ümumdünya Paris sərgisində Qori Seminariyasından nümayiş etdirilən eksponatlar sırasına F.Köçərlinin kitabları da daxil edilmişdir. 1903-cü ildə Tiflisdə “Azərbaycan tatarlarının ədəbiyyatı” kitabı rus dilində çap olunmuşdur. Eyni ildə M.F.Axundovun “Aldanmış kəvakib” povestini rus dilinə tərcümə etmişdir. 1906-cı ildə “Molla Nəsrəddin” jurnalının nəşrə başlamasını təqdir etmiş, jurnalın birinci üç aylıq fəaliyyəti barədə icmal hazırlayıb “Tiflisskiy listok” qəzetində dərc etmişdir. 1911-ci ildə M.F.Axundzadənin anadan olmasının 100 illik yubileyi münasibətilə Tiflisdə keçirilən təntənəli yığıncaqda məruzə ilə çıxış etmiş, “Mirzə Fətəli Axundov” adlı kitabı çap olunmuşdur. 1912-ci ildə uşaqlar üçün tərtib etdiyi "Balalara hədiyyə" kitabı Bakıda "Kaspi" mətbəəsində çap olunur. 1913-cü ildə yazdığı "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" adlı üç cildlik əsərini tamamlamış, 1914-cü ildə Qoridən Bakıya Abdulla Şaiqə məktub yazmış, “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi materialları”nı çap etdirmək səylərini davam etdirmişdir.

1916–1917-ci illərdə Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinin inspektoru vəzifəsini daşımış, şöbənin Azərbaycana köçürülməsi üçün təşəbbüs göstərmiş, təkliflər irəli sürmüşdür. 1918-ci ildə Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini tədris ləvazimatı və avadanlığı ilə birlikdə öz xərcinə Qazax şəhərinə köçürmüş, bunun əsasında Azərbaycan Müəllimlər Seminariyası yaradılmışdır. Firidun bəy Köçərli seminariyanın direktoru təyin olunur. Sovet işğalına qədər Qazax Müəllimlər Seminariyasına rəhbərlik edir.

1920-ci ildə "Vətən dili"nin I hissəsinin yenidən işlənməsində xidmətləri olmuşdur. Onlarla dərsliyə düzəliş etmiş, nəzəri materialı, hekayələri artırmış, metodika və stilistikasını zənginləşdirmişdir. Ölümündən sonra 1925-ci ildə "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi materialları" kitabının I hissəsi, 1926-cı ildə isə kitabın II hissəsi çap edilmişdir. 1963-cü ildə "Seçilmiş əsərləri", uşaqlar üçün yazdığı "Balalara hədiyyə" kitabı isə 1967, 1972 və 2013-cü illərdə yenidən nəşr edilmişdir.

Respublika Uşaq Kitabxanası F. Köçərlinin doğum günü münasibətilə həyat və yaradıcılığı haqqında geniş həcmli vebliqrafiya hazırlayaraq oxucuların istifadəsinə təqdim edir.

Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2013-cü ildə Azərbaycanın görkəmli ədəbiyyatşünas alimi, tanınmış maarifpərvər, ictimai xadim, publisist-yazıçı, tənqidçi və tərcüməçi Firidun bəy Əhməd ağa oğlu Köçərlinin anadan olmasının 150 illiyi tamam olur.

Firidun bəy Köçərli Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi inkişaf yoluna dair qiymətli mənbə təşkil edən əsərlər yaratmış və çoxcəhətli zəngin fəaliyyəti ilə ictimai-mədəni fikrin təşəkkülünə mühüm töhfələr vermişdir. Ölkəmizdə təhsil sisteminin milli əsaslar üzərində qurulması prosesində onun maarifçi ziyalı kimi apardığı işlər böyük əhəmiyyətə malikdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq və Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı naminə xidmətlərini nəzərə alaraq, Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyinin keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin təklifləri nəzərə alınmaqla, Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 14 fevral 2013-cü il

Firidun bəy Köçərlinin dəyərli fikirləri

- ❖ Mən, balalara hədiyyə olmaq üçün xalqımızın yaratdığı nağıl və hekayələrdən, məsəl və tapmacalardan və bir çox mənzumələri toplayıb bu kitabı tərtib etdim ki, onlar unudulub xatirələrdən çıxmasın.
- ❖ Nağıllarda həqiqət halı ilə xəyalət aləmi, doğru ilə yalan, mümkün ilə qeyri-mümkün elə məharətlə bir-biri ilə calaşır ki, insan ağılı heyrətdə qalır.
- ❖ Əgər bir xalqı məhv etmək, onu adam toplusuna çevirmək istəyirsinizsə, müəllimini savadsız, həkimini isə kəmsavad eləyin. Biri onun başını, o biri canını zay eləsin.
- ❖ Əsl gözəllik surətdə deyil, ağıl və kamalda, əxlaq və rəftardadır.
- ❖ Qəliz, çətin və dolaşlıq dildə yazan ədiblərin fikirləri də dolaşlıq olur; onların əsərləri çətin və ağır oxunulur və insana fərəh əvəzinə qəm və kədər gətirir.
- ❖ Müəllimlik ağırdır, ancaq pak və müqəddəs xidmətdir. Seminariyada aldığınız elm və tərbiyəni elə yüksək və hündür məqamda saxlayın ki, nuru ətrafı da işıqlandıra bilsin.
- ❖ Hər millətin özünəməxsus ana dili var ki, onun məxsusi malıdır. Ana dili millətin mənəvi diriliyidir, həyatının mayəsi mənziləsindədir. Ananın südü bədənin mayəsi olduğu kimi, ananın dili də ruhun qidasıdır, hər kəs öz anasını və Vətəni sevdiyi kimi, ana dilini də sevir.
- ❖ ...Qoy müəllim pozulmuş uşağa məhəbbətlə, hərarətlə və səmimi yanaşsın. O, ətrafdakı məhəbbəti hiss edəcək, o zaman müəllim uşaq ruhunu belə rəftarı nəticəsində ələ alacaq və uşaq da əxlaqca yaxşı olacaq. Doğrudur, pozğun uşağı yenidən tərbiyə etmək üçün müəllim tərəfindən işə çox məhəbbət, səbir, mərifət və uşaq təbiətini anlamaq lazımdır.
- ❖ İnsanın qəlbi karvansara deyil ki, yol ilə hər ötüb-keçən onda özü üçün məqam bulsun və onun içində olan yaxşı-yamanı görüb aləmə faş qılsın.
- ❖ Hər bir xalqın maddi yoxsulluğu, iqtisadi düşkünlüyü onun zehni yoxsulluğunun, mənəvi düşkünlüyünün nəticəsində meydana çıxır.
- ❖ Söz yox ki, Vətən şirindir, amma vətən bir anadan olduğu-muz ev, məhəllə, şəhər və ya kənd deyil. Vətən geniş vüsətli bir diyardır. Bir ölkə və məmləkətdir ki, onun hər bir nöqtəsi övladı üçün əziz və mübarəkdir.
- ❖ Qəlbi şad etmək özlüyündə bir xidmətdir.

- ❖ Çoxumuz müsəlman isək də, insan deyilik, çoxumuz insanıq-sa da, həqiqi müsəlmanlıqdan çox uzaq və kənarıq.
- ❖ Əsl ədəbiyyat həyati həqiqətləri əks etdirməklə yanaşı cəmiyyəti, xalqı qabaqcıl ideyalarla silahlandırmalıdır, onun azadlıq mübarizəsinə kömək etməlidir: həqiqi şair millət və Vətən yolunda canlar fəda etmək lazım isə vətən oğlanlarının ürəyinə yandırıcı od salıb, onları hər qisim fədakarlığa və cannisarlığa şövqmənd etməlidir.
- ❖ Sabirin təbində bir o qədər zəriflik və dilində öylə bir lətafət var ki, güldürə-güldürə ağladır və ağlada-ağlada güldürür.
- ❖ Türk dilində neçə min hikmətamiz məsələlər var ki, təmamisi təcrübə yolu ilə deyilibdir.
- ❖ Azərbaycan türklərinin məşhur və müqtədir şairi Molla Pənah hesab olunur ki, bizim ədəbiyyatımızın banisi və müəssisi adlanmağa onun haqqı vardır... Milli şairlərimizdən onun kimi sadə və açıq lisanda və ana dilimizin şivəsində şeir və qəzəl yazan az olubdur. Müasirləri ona nəzirə yazmağa səy və təlaş ediblərsə də, onun kimi mühəssənətli, gözəl və açıq kəlam söyləməkdə aciz qalıblar... Vaqif ziyadə zövqü-səfa əhli olduğu üçün gözəl mədhində xeyli mərəğubirəğbət olunan, bəyənən və nazik şeirlər yazmışdır ki, onların cümləsi qəlbədən nəşət edən hissiyyatdır ki, oxuyanlara dəxi sirayət edib, onları şövqü həvəsə gətirir.
- ❖ Nə qədər bir qövm və tayfa elmsiz və mərifətsiz olsa, bir o qədər onun ədəbiyyatı zəif və bimezmun olacaqdır. Hətta çox tayfalar vardır ki... ədəbiyyat nə olduğunu bilməzlər... Bunlar dünya üzündə çox müddət yaşamayıb puç və zay olurlar. Tərəqqi və səadət fikrində olan və ədəbi zindəganlıq arzusuna düşən qövm və millət gərəkdir ən əvvəl öz ana dilinin vüssət və qüvvət tapmağına səy və himmət göstərsin və ədəbiyyatı-milliyəsinin asarı-nəfisə və təsnifatı-məmduhə ilə zənginləşdirsin.
- ❖ Ədəbiyyat millətin ayineyi-həqiqətnümasıdır ki, onun maddi və mənəvi tərəqqisi və istiqbalı üçün nicat və səadət yollarını eynilə göstərir. Ədibi-fazil və şairi-qabil millətin maarif xadimləridir. Milləti haqq və səvaba irşad edən, şöhrət və hörmətə yetirən onlardır. Öz asar və əşarı ilə onlar millətin cisminə şəfa, ruhuna səfa, fikrinə cila, ağına və tamami mənəvi və ruhani qüvvələrinə balü pər verib uca məqama çatdırır.
- ❖ Ey qardaşlar, həyatın qədrini biliniz,... oyanınız, hərəkət ediniz, qapı-bacalarınızı açınız, evinizə işıq düşsün, üfunətli və ağır havası dəyişilsin. Gözlərinizin tozunu silib diqqət ilə ətrafa baxınız, hər kəs işləyir, çalışır, həyatdan nəfbərdar olur.

- ❖ Təkcə simaca gözəl olan qadını gözəl hesab etmək olmaz. Bu gözəllik zahiri gözəllikdir. Zahirən gözəl qadın o zaman tam gözəlliyə malik olar ki, onun məzmunu da, yəni əqli də, kamalı da, idrakı da gözəlliyə uyğun gəlsin. İnsanın gözəlliyi zahiri məlahət və hüsn-lətafətdən ibarət olmayıb, onda əql və fərasətin mövcud olmağı dəxi əvvəlinci şərtlərdəndir. Zahiri gözəlliyi və hüsn-camalı kamala yetirən, əqlin nuru və mərifətin ziyasıdır. Əqilsiz və mərifətsiz gözəl məqbul və müstəhsən deyildir.
- ❖ Millətini sevən, onun mənəvi dirriyinə çalışan, tərəqqisi yolunda əmək sərf edən yazıçılarımızdan, ədiblərimizdən və şairlərimizdən çox-çox təvəqqi edirik ki, dillərini asanlaşdırsınlar, ana dilindən uzaq düşməsinlər, meymunluqdan əl çəksinlər, fikirlərini açıq və sadə dillə yazsınlar, ta ki, onların yazdıqlarını oxuyan anlasın, düşünsün və ayılsın. Ancaq bu yolla yazan və oxuyan arasında dostluq, ittifaq və birlik əmələ gələ bilər.
- ❖ Biz dilimizi bilmirik və bunda təqsir bizdədir, dilimizdə deyil. Fars və ərəbə meyil və rəğbətımız o qədər çox olubdur ki, öz dilimizdə olan sözləri atıb əvəzinə əcnəbi dillərin qəliz ibarələrini və sözlərini götürmüşük və götürdüyümüz sözləri və ibarələri öz dilimizin şivəsinə yudurmayıb eyni halı ilə dilimizə qarışdırmışıq və nəqabil pinəçilər kimi əlimizə hər nə düşübsə, paltarımıza yamamışıq... Bizim qəzetlərdə çap olunan məqalələr, teleqram tərcümələri, hətta elanlar o qədər dolaşmış və çətin dildə yazılır ki, oxuyanlar başa düşməyir və başa düşmədikləri halda qəzetə oxumaqdan rəğbətləri kəsilir... Dilin şivəsini itirmək və üslubunu pozmaq böyük fəsaddır... Mərhum Həsən bəy Məlikovun “Əkinçi” qəzetinin nömrələri əlinizə düşsə, oxuyub bu mətləbin barəsində bir az fikir eləyin.
- ❖ Həyat “allah-taalanın ətiyəsidir”. Sənət, söz, dil “allah-taalanın vergisidir.”
- ❖ M.P.Vaqif sadə, xalqın başa düşdüyü bir dildə yazıb-yaratmış, fars və ərəb sözlərinin köməyinə qaçmamışdır. Təbiilik, sadəlik və səmimi hisslər onun bütün əsərlərinin əsas ruhunu təşkil edir; onların çoxu öz sadəliyi və bədiiliyinə görə xalq şeirinin nümunələri hesab edilir. Onun bütün əsərləri öz ahəngdarlığı, məlahəti və son dərəcə mənalı olması ilə insanı məftun edir.
- ❖ Q.Zakir asan, sadə və incə şeirlərində öz xalqının ruhunu, onun düşüncələrini, dünyagörüşünü, vərdişlərini, dini əqidəsini, xeyirxah və qüsurlu cəhətlərini, onun xarakterindəki nəcib və mənfi cəhətləri fəvqaladə məharət və doğruluqla əks etdirmişdir...
- ❖ Şairi-kamal və ədibi-fazil həqiqətdə ol ədib bə şairdir ki, öz millətinin dili ilə danışa, ürəyi ilə hiss və əqli ilə fikir edə.

- ❖ “Milli ədiblərimizin atası, dram yazanlarımızın ustadi-kamili, ədəbiyyatımızın fəxri”, “azərbaycanlıların dolanacağıın, adət və adabının həqiqət göstərici bir ayinəsi”ni yaradan, “zahirimizi və batinimizi də eynilə göstərən” M.F.Axundov olmuşdur.
- ❖ Axundovun dramnəvis müsənniflərə və həqiqi ədibə məxsus olan istedad və qabiliyyətlərindən birisi də budur ki, öz təmsilat və hekayələrində əhvalat və güzərişatı söyləyən əşxasın hər birini öz dililə danışdırır. Əkinçidən tutmuş şaha kimi hər hansı sinfin dilindən söz söyləyir isə, elə bir sayaqda söyləyir ki, guya mərhum həman o sinfin özündədir və yainki onların sözlərini eşitdikcə bir-bir sinəsinə yığıbdır. Bu qabiliyyətdən əlavə, Mirzə Fətəlinin dilində elə bir nəməkrizlik, məlahət və zərafət var ki, hər kəs onun kəlamını oxuyur isə könlü açılır və dodağı altında gülür.
- ❖ ...Axundovun komediyalarını oxuyan bəsirət əhli bir tərəfdən gülürsə, bir tərəfdən ağlayıb göz yaşı tökür. Gülmək görünür, amma ağlamaq görünməyir, onun ağır damcılarını ürəyin üstünə düşüb onu yaralayır, dəlir...
- ❖ ...Onun (M.F.Axundovun) sayəsində bir neçə müqtədir ədiblər vücuda gəlibdir. O cümlədən Nəcəf bəy Vəzirov və Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Nəriman bəy Nərimanov və Mirzə Cəlil Məmmədquluzadə cənablarıdır ki, hər birinin bir neçə komediyaları və dramaya məxsus əsərləri vardır, indiki məişətimizin bəzi övza və əhvalını və əhli-zəmanənin fikri xəyalatını və nə yolda çalışdıqlarını eyni ilə yazıb öz əsərlərində göstərirlər.
- ❖ Bəşəriyyətin mədəni hissəsinin həyatında iştirak etməyə başlayan xalq heç bir ümumi fikri hərəkətə yad ola bilməz.
- ❖ Rusların milli ədəbiyyatının binasını qoyan Puşkin və Qoqol olubdur. Bu iki müqtədir ədibin qələmi sayəsində rusların ədəbiyyatı təbii halına, təbii rənginə düşüb... Qoqol və Puşkin milli ədəbiyyatlarını, məişətlərinin ayinəyi-həqiqətnüması edib, özlərindən sonra gələn üdəba və şüəraya səlamət bir məslək, müstəqim bir yol açıb.
- ❖ Müəllim ağılı, biliyi, zəhmətsevərliyi, yüksək məharəti, mədəni davranışı, işdə dəqiqliyi, səadəti və s. keyfiyyətləri ilə yanaşı, həm də uşaqlara məhəbbət və qayğı ilə döyünən ürəyə malik olmalıdır.
- ❖ Molla Nəsrəddin xalq müdrikliyinin və hazırcavablığının ifadəçisidir. Onun lətifələri o qədər həyati və məzəlidir ki, bu lətifələrdə o qədər səmimi bir yumor vardır ki, hamı onlarla maraqlanır və azərbaycanlıların arasında həmin lətifələri bilməyən və yeri gələndə bu və ya digər bir lətifəni danışmayan adam çox nadir tapılır. Hətta Azərbaycan dilində danışa bilən ermənilər və gürcülər də Molla Nəsrəddinin lətifələri ilə maraqlanırlar.

- ❖ Qorxuya ümdə səbəb bilməməzlik, elmsizlik və avamlıqdır.
- ❖ Bir millətin malını, dövlətini və hətta vətəninə əlindən alsan ölüb itməz, amma dilini alsan fot olar, ondan bir nişan qalmaz.
- ❖ Azərbaycan türklərinin Sədisi, Hafizi, Şekspiri yoxdur, ancaq onun Vaqif, Vidadi, Nəbati, S.Ə.Şirvani kimi əvəzsiz şairləri var. Həmin şairlərin min bir əziyyətlə yazdığı əsərlər itib-batmaqdadır. Bunları toplayıb nəslə çatdırmaq lazımdır.
- ❖ Sadəlik, təbiilik və real həyata yaxınlıq Məmmədquluzadə hekayələrinin əsas məziyyətidir. Hər şeydən görünür ki, müəllif öz xalqının həyatını və dünyagörüşünü yaxşı bilir və incə müşahidə qabiliyyətinə malikdir. Onun bilavasitə həyatdan götürülmüş hekayələri boş fantaziyanın məhsulu deyildir. Məmmədquluzadənin başqa bir məziyyəti də onun müşahidə etdiyi həyatı canlı və anlaşıqlı dil ilə Şərq yumorunun aydın xüsusiyyətləri ilə verə bilməsidir ki, bu da oxucunun nəzərini hər şeydən çox cəlb edir.
- ❖ F.Köçərli M.Füzulinin “Leyli və Məcnun” əsəri haqqında yazır... Füzuli özü türk (azərbaycanlı – A.A.) oğlu olmağına görə öz ana dilini artıq sevib də ona rəvnəq verməyi baş vəzifələrdən birisi hesab edərmiş... və həqiqətdə demək olar ki, türk dilinə rəvnəq verən, onu xar və xasakdan təmizləyib bir göyçək və səfalı çəmənə bənzədən Füzuli olubdur və bununla biz türklərin üstündə sərfi-himmət və qeyrət göstərdiyini şair özü bir məqamda belə bəyan edir:
Ol səbəbdən farisi ləfzilə çoxdur nəzm kim,
Həzmi-nazik türkü ləfzilə ikən dişvar olur.
Ləhceyn-türkü qəbuli-nəzm tərki bəyləsə,
Əksərən əlfazi, namərbut, nahəmvar olur.
Bəndə tofiq olsa bu dişvari asan eylərəm,
Novbəhər olğac dikəndən bərgi-gül izhar

Görkəmli şəxslər Firidun bəy Köçərli haqqında

Firidun bəy Köçərli Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi inkişaf yoluna dair qiymətli mənbə təşkil edən əsərlər yaratmış və çoxcəhətli zəngin fəaliyyəti ilə ictimai-mədəni fikrin təşəkkülünə mühüm töhfələr vermişdir.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Firidun bəy Köçərli Azərbaycan ədəbiyyatının tədqiqiylə yeganə məşğul bulunan qiymətdar bir mühərrir, müəllim və alim idi.

Məmməd Əmin Rəsulzadə,
görməli ictimai-siyasi xadim, yazıçı

Düz 20 il bundan müqəddəm, mən “Nadanlıq”ı yazıb meydana buraxdım. Məşhur mühərrirlərimizdən biri, rəfiqimiz Firidun bəy Köçərli “Nadanlıq”ı rus dilində tənqid etdi, yaramaz bir şey hesab edib yazanını, yəni məni lazımınca çubuqladı. Oxuyan deyirdi: “Nadanlıq”ı yazan daha əlinə qələm gərək götürməsin. Fəqət onun çubuqlamağı “Nadir şah”ın meydana gəlməsinə səbəb oldu.

Nəriman Nərimanov,
ictimai-siyasi xadim, yazıçı, dramaturq

Firidun bəyin tək-cə bir müəllim kimi deyil, həm də öz xalqının ədəbiyyatını sevən alovlu vətəndaş kimi Azərbaycan ədəbiyyatını təbliğ etməsi mənim qəlbimdə nəcib hisslər oyadırdı. Firidun bəy haqqında hamı belə fikirdə idi ki, o son dərəcə böyük adamdır. Böyüklüyü də ondadır ki, doğulduğu torpağa, mənsub olduğu xalqa onun ədəbiyyatına ideal dərəcədə sadıqdır.

Əli Səbri Qasimov,
keçmiş seminarist, yazıçı-jurnalist

Firidun bəy Köçərli ən müqtədir, ən sevgili ədiblərimizdən biridir. Bu şəxs ədəbiyyat tariximizi yazmaqla bütün keçmişimizi dirilti. Şairlərimizin ülvi ruhlarını canlandırdı və həyatı-fikriyyəmizi təbii yoluna saldı. Çox heyif ki, Firidun bəy həzrətlərinin çox az əsərləri oxuculara mal oldu. Ən guzidəsi “Azərbaycan türklərinin ədəbiyyat tarixi” hələ təb olunmayıb qalır. Bu kitabı şərqşünas bir əcnəbi yazsa idi Avropada onun ilə böyük ad qazanardı. Görəsən bəs bizim aramızda Firidun bəy Köçərli cənabları kimi adamların əmələ gəlməsini niyə şux və həvəs ilə qarşılamırıq?

Yusif Vəzir Cəmənəminli,
ədəbiyyatşünas, yazıçı

Firidun bəyin ədəbiyyat tədqiqatı Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı üçün çox qiymətli və tarixi xidmətdir. Onun sayəsində qədim dövrün bir çox şairləri və əsərləri meydana çıxarılıb xalqa tanındılmışdır. Yenə onun tədqiqatı sayəsində böyük-küçük Azərbaycan şairləri haqqında, vaxtında ilk təsəvvür hasil edilmişdir. Onun əsərləri uzun illər qədim ədəbiyyat tarixçiləri üçün mənbə və vəsait olmuşdur.

Bir institutun görə bilmədiyi işi F.Köçərli təkbaşına görmüşdür.

Mir Cəlal,
yazıçı-ədəbiyyatşünas

O, çoxcəhətli yaradıcılığı ilə Azərbaycan ədəbiyyatında realizmin, demokratik ideyaların inkişafına və yayılmasına çalışmış, Axundov ənənələrinin mübariz, fəal təbliğatçılarından olmuşdur. Firidun bəy Köçərli ədəbiyyat tarixi yaratmaq işinə son dərəcə ciddi yanaşmış, onun bir sıra prinsiplərini doğru dərk etmişdir. Odur ki, “Azərbaycan türklərinin ədəbiyyatı” kitabını “material” hesab edənlər, onun elmi mahiyyət daşımadığını iddia edənlər ciddi səhv edirlər.

Kamal Talıbzadə,
akademik, ədəbiyyatşünas-alim

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığını elm səviyyəsinə çatdırmaq vəzifəsini böyük məsuliyyətlə və şərəflə Firidun bəy Köçərli həyata keçirmiş və ədəbiyyatşünaslıq elminin tarixinə ilk ədəbiyyat tarixinin yaradıcısı kimi daxil olmuşdur. Görkəmli elm xadimi Firidun bəy Köçərlinin “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi materialları” adlı iki cildlik sanballı əsəri ilə ölkəmizdə sistemli ədəbiyyat tarixçiliyi yaratmaq ənənəsinin möhkəm bünövrəsi qoyulmuşdur. Çoxcəhətli elmi-pedaqoji fəaliyyətə malik olan Firidun bəy Köçərlinin monoqrafik tədqiqatları, məqalələri, publisistikası və tərcümələri Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının ədəbi-mədəni əlaqələrinin formalaşmasına sanballı töhfədir.

İsa Həbibbəyli,
AMEA-nın həqiqi üzvü

Ədəbi ictimaiyyətimizin Köçərli yaradıcılığı ilə yaxından maraqlanması tamamilə təbiidir. Çünki XIX əsrin sonu, XX əsrin birinci rübündə geniş ədəbi, ictimai, elmi-pedaqoji fəaliyyət göstərmiş Köçərlinin zəngin irsi ədəbiyyatımızın həmin dövrü haqqında geniş təsəvvür yarada bilən qiymətli mənbələrdəndir. Firidun bəy Köçərli Azərbaycan ədəbiyyat-şünaslığı tarixində ilk dəfə olaraq ədib və şairlərimizin böyük bir qismini əhatə edən ədəbiyyat tarixini yazmışdır. Bu əsərdə 129 şairin ədəbi irsi və onlardan böyük bir qisminin tərcümeyi-halı verilmiş, əsərləri haqqında orijinal fikirlər söylənmişdir. Firidun bəy Köçərlinin həm tənqidi məqalələrində, həm də tədqiqatçılıq fəaliyyətində bariz şəkildə nəzərə çarpan xüsusiyyətlərdən biri və demək olar ki, ən başlıcası, onun müasirlik problemini həmişə diqqət mərkəzində saxlamasıdır.

Bəkir Nəbiyev,
AMEA-nın həqiqi üzvü, akademik

Bu kimi hədiyyələr nəşr edilsə idi, millətimizə və dilimizə böyük xidmət edilmiş olurdu. Zira balalarımız arasında söylənən və işlənən məsəl və tapmacalardan, nəğmə və düzgünlərdən bir çoxu xatirimizdən fəramuş olmuş türk sözləri öyrənərdik və əvəzinə də qullandığımız əcnəbi sözlərini dilimizdən və yazımızdan kənar edərdik.

Seyid Hüseyn Kazımoğlu,
ədəbiyyatşünas, tənqidçi

Azərbaycan pedaqoji fikir tarixində həm nəzəri məsələlərlə çıxış edən, həm gənclərin təlim-tərbiyəsində əməli fəaliyyət göstərən, dövrün qabaqcıl maarifpərvərlərinin yazmış olduğu uşaqlar üçün əlavə oxu ədəbiyyatına öz tənqidi münasibətini bildirən F.Köçərli olmuşdur.

Fikrət Sadıqov,
ədəbiyyatşünas, tənqidçi

F.Köçərli bədii əsərlərdə həyat hadisələrini və insan xarakter-lərini doğru-düzgün, realistcəsinə təsvir etməyi geniş təbliğ etmişdir.

Camal Əhmədov,
Professor

On il vardır ki, Firidun bəy Köçərli folkloru cəmiyyətdəki insanların tərbiyəsi, ayılması və savadlanması üçün mühüm vasitələrdən hesab edirdi, ona görə də xalq ədəbiyyatının toplanması və nəşri üçün çalışırdı.

Cavad Heyət,
akademik, ədəbiyyatşünas, alim

Firidun bəy Köçərlinin gələcək haqqında sağlam bir romantikası vardı. O, bəzən üzünü sinfə tutaraq, uşaqlara yanıqlı bir səsle deyirdi ki, sizə baxarkən mən Azərbaycan xalqının günəşli gələcəyini təmin edəcək xoşbəxtlər nəslini görürəm. Oxuyun, balalarım, xalqımızın nicat yollarında ona dayaql olun.

Mexdixan Vəkilov,
ədəbiyyatşünas, publisist

Firidun bəy Köçərli mənim qəlbimdə həssas bir insan, qərəzsiz ədəbiyyatçı, yorulmaz bir maarifçi kimi əbədi iz buraxmışdır.

Bizim el ədəbiyyatımız o qədər vüsətlidir ki, onu yazmaqla qurtaracaq şeylərdən deyil. Millətimizin istedad və məharəti-fitrlərinə və əhvali-ruhiyyəsinə aşina olmaq istəyənlər möhtərəm Firidun bəy Köçərlinin “Balalara hədiyyə” kitabçasında istifadə edə bilərlər. O, camaatımızın arasından nağıl, məsəl, tapmaca və şeirləri bir yerə toplamaqla körpələrimizə böyük hədiyyə etmişdir.

Abdulla Şaiq,
şair, yazıçı, ictimai xadim

“Balalara hədiyyə” kitabından vətən qoxusu, dağların ətri, köçərilərin tüstüsü gəlir.

Əli Sultanov,
ədəbiyyatşünas

Firidun bəy Köçərli böyük pedaqoqdur. Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini Qazağa köçürməklə xalqımızın maariflənməsində əvəzolunmaz əməyi olan şəxsiyyətdir. Firidun bəy sadəcə praktik müəllim deyildi. O, tədqiqatçı-alim, ədəbiyyatşünas, nəzəriyyəçi-pedaqoq və yüksək mədəniyyətli humanist ziyalı idi.

Əhməd Seyidov,
Zaqafqaziyada ilk pedaqogika elmləri doktoru

F.Köçərli xalqımızın tarixi keçmişini xarakterizə edərkən həm onun həyat tərzini və həm də ümumxalq danışığı dilinin sadə ifadə xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır, bu xalqın istək və arzularını, xəyal və düşüncələrinin məhsulu olan el ədəbiyyatı ilə sıxı bağlılığını əsas hesab edirdi.

İnayət Bəktaş,
professor, ədəbiyyatşünas

F.Köçərli ədəbiyyatın, sənətin ictimai-siyasi, tərbiyəvi rolunu yüksəltmək uğrunda mübarizə apararkən öz şəxsi xoşbəxtlikləri üçün xalqın, vətəninə mənafeyini satan, onun taleyi ilə oynayan, varlılar qarşısında yaltaqlıq edən, sənəti qazanc mənbəyinə çevirməyə çalışan məddah yazıçıları, şairləri də kəskin tənqid edirdi. O, təəssüflə qeyd edirdi ki, belə yazıçıların, şairlərin əsərlərində, vaxtilə klassik ədəbiyyatımızda yaranmış gözəl, hikmətamiz şeirlərin, poemaların, mənzum romanların və povestlərin əvəzində, seksual motivlər, həmçinin insan qəlbini məyus edən kədərli hisslər təsvir olunmağa başlayır.

Xalid Əlimirzəyev,
professor, ədəbiyyatşünas

Firidun bəy Köçərliyə həsr olunmuş şeirlər

Yazamam

“Yazmısan tazə nə şeylər?”–deyə sordun
məndən,
Ruhumun tarına mizrabçən oldun, qardaş!
Sabir ilə belə məktubu çox aldığ səndən,
Hər nə yazdıqsa ona bani sən oldun, qardaş!
Bir zaman Nəşhü Tərrah ilə Sabir, bəndə,
Yaşayırdıq hamımız qəflət ilə fərxəndə.

Birimiz mərsiyəguluqda böyük şair idi,
Birimiz sağərə mail, birimiz cananə.
Birimiz həcvdə Yəğma kimi çox mahir idi,
Laübalı keçinirdi günümüz rindanə.
O pərişan yuxudan sən bizi bidar etdin,
Doğru, düz yolda çalışmaqlığa vadar etdin.

Leyk çox keçmədi dövrən bizə bidad etdi.
Ax, o cəmiyyətimiz tezcə pərişan oldu.
Müvti-Tərrah o səfa bəzmini bərbad etdi,
“Sabir öldü”- demirəm şeir evi viran oldu.
Yazmağa mane olur təfriqə düşdüklərimiz,
“Ağlaram yadıma gəldikcə gülüşdüklərimiz”.

Yazamam, məndən olubdur daha bizar qələm,
Mən təfəkkürdə, o sakitliyə məcbur olmuş.

Firidun bəy Köçərliyə

Başıma tuşlanan düşmən xəncəri
Xalqının qəlbinə tuşlandı sənin.
Bu müdhiş ölümün acı xəbəri
Sağalmaz dərdir bizim vətənin

Sinəmiz ocaqdır, sönmür məşəli,
Yandıqca gur yanıb, yandırır bizi.
O xəncər vuranın qurusun əli!
İllər var göynədir ürəyimizi...

O müqəddəs qanın tökülən yerə
Ruhlar hər zaman səcdəyə gəlir...
Dözməyib şair də bu bəd xəbərə,
Gündə necə dəfə dirilir, ölür.

Mirvarid Dilbazi

Yazamam, boğmadadır ruhumu böhranü
ələm,
Xələcanlarla könül çarpmada rəncur olmuş.
Boş kağızlarda qələm cızsa da göz yaşlarımı,
Qıymaram heç unudam sevgili yoldaşlarımı.

Ah, o gözlər ki, nigahilə dilü didələrim -
Açılırdı, daha bir də məni şad etməyəcək.
O dodaqlar ki, gülümsənməyi ilə kədərim -
Qaçılırdı, məni “Səhhət” deyər yad etməyəcək.
Ah, o gözlər, yumulub tozlar ilə dolmuşdur.
O dodaqlar bürüşüb qönçə kimi solmuşdur.

İştə bundan acı, bundan əzici qəm ki, bəşər
Ağlamaqdan da yenə dərdinə tapmaz çarə,
Zədələndikcə, zəhərləndikcə bir də sevər –
Ki, sürünsün yenə, çox ömr eləsin biçarə,
Uşacıqlar kimi baziçələrdə aldanaraq,
Mütəsəlli olar, istər daha artıq yaşamaq.

Abbas Səhhət.

1911

Vizit kartoçkasının altına

Çoxdandır olmayıbdı didarınız müyəssər,
Gəldim vüsəlinizlə olsun gözüm münəvvər.
Yox idiniz, qayıtdım, atəş içində canım.
Könlüm deyirdi sanki: ey dosti-mehrabanım,
Aya, rəvamıdır ya, bir qəbi-pür məhəbbət,
Məsud, şən gülərkən etsin məlul övdət.
Gəldim görəm o kövkəbi-səyyarəni, fəqət,
Məyus olunca: “Seyr ediyormuş” dedim əvət.
Gəldim, yox idiz siz, çox-çox təəssüf etdim,
Görüşməyib sizinlə məyus qayıtdım, getdim

Abdulla Şaiq

1908-1913

F.Köçərli fotosəkillərdə

İravan seminariyasının müəllimi Firdun bəy Köçərli

Ortada Qori seminariyasının direktoru Fyodor Antonoviç Smirnov, soldan 1 oturan F.Köçərli

Firudin bəy Köçərli

İkinci cərgədə soldan müəllim Əbdüləli bəy Muxtarov, Rəşid bəy Əfəndiyev, Firudin bəy Köçərli Qori şəhəri, 1913-cü il

**Firidun bəy Kəçərli Şuşada qohumları ilə.
1915-ci ilin yayı**

**İkinci cərgədə soldan 3-cü Firidun bəy Kəçərli,
4-cü Rəşid bəy Əfəndiyev, üçüncü cərgədə sağdan 1-ci
Üzeyir bəy Hacıbəyli, axırıncı cərgədə sağdan 6-cı
Zülfüqar bəy Məmməd bəy oğlu Hacıbəyli. Qori, 1904-cü il.**

**Soldan: Məhəmməd bəy Vəkilov, İsmayıl bəy
Vəkilov, Firidun bəy Kəçərli, Mədinə xanım
Vəkilova və Badisəbə xanım Vəkilova-Kəçərli**

**Ortada müəllim F.Kəçərli tələbələrə,
Qori şəhəri, 1909-cu il**

Əsərləri

[Seçilmiş əsərləri . - Bakı: Azərbaycan SSR EA, 1963.- 341 s. – kiril əlifbası ilə](#)

[Azərbaycan ədəbiyyatı: 2 cilddə. C.1. - Bakı: Elm, 1978. - 599 s.](#)

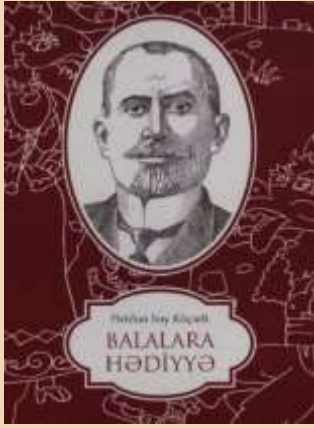

[Azərbaycan ədəbiyyatı: 2 cilddə. C.2. - Bakı: Elm, 1981. - 460 s.](#)

[Azərbaycan ədəbiyyatı : 2 cilddə. C 1. - Təkrar nəşr, 1978- ci il nəşri əsasında. - Bakı : Avrasiya Press, 2005. - 560 s. - \(Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı\).](#)

[Azərbaycan ədəbiyyatı : 2 cilddə. – C. 2. - Təkrar nəşr, 1981-ci il nəşri əsasında. - Bakı : Avrasiya Press, 2005. - 561 s. - \(Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı\).](#) - Kitab Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli Sərəncamı ilə nəşr olunub.

[Balalara hədiyyə. - Bakı : Şərq-Qərb, 2013. - 172 s.](#)

Kitab "Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 fevral 2013-cü il tarixli Sərəncamına əsasən nəşr olunur.

[Balalara hədiyyə. - Bakı: Elm və təhsil, 2017.-102 s.](#)

[Heyvaniyyət və insanlar ; Ədəbiyyatımıza dair məktub ; Azərbaycan dövrü mətbuatının qısa icmal / / Azərbaycan publisistikası antologiyası . - Bakı : Şərq-Qərb, 2007. – S. 64-126.](#)

Əsərləri dövri mətbuatda

[Durnalara xitab ; Atalar sözləri ; Kəklük // Azərbaycan müəllimi. – 23 yanvar. – 1998. – “Balalara hədiyyə” məcmuəsindən seçmələr](#)

[Mehribanım Məmmədəli! ; Müşfiqi Mehribanım Məmmədəli! // Azərbaycan müəllimi. – 1989. – 7 iyul. – S. 4.](#)

[F.Köçərli böyük ədib haqqında: M.F.Axundovun vəfatının 90 illiyi münasibətilə // Ədəbiyyat və incəsənət.- 1958.- 8 mart.](#)

[Müşfiqi-mehribanım Mirzə Abdulla: Firidun bəy Köçərlinin Abdulla Şaiqə məktubları // Azərbaycan.- 1967.- №6.- S.168-176.](#)

[Sizin gələcəkdə müqtədir bir yazıçı olmağınıza şübhəm yoxdur: Firidun bəy Köçərlinin Yusif Vəzirə məktubları // Ədəbiyyat qəzeti.- 1991.- 8 noyabr.- S.1.](#)

[Abbasqulu Ağa Bakıxanov Qüdsi // Şəhriyar.- 1995.- 26 yanvar.](#)

Haqqında kitablarda

[Əhmədov, H. Maarif fədailəri: Firidun bəy Köçərli-150, Rəşid bəy Əfəndiyev-150: Qoşa qanad.- Bakı: ADPU, 2013.- 199 s.](#)

[Firidun bəy Köçərlinin şəxsi arxivi. – Bakı: Nurlan, 2006. – 280 s.](#)

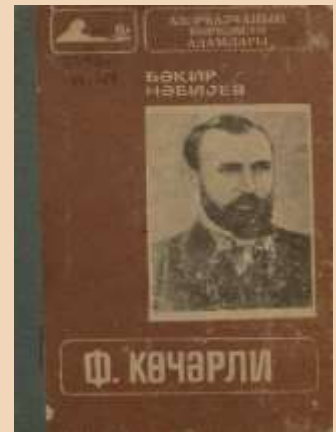
[Firidun bəy Köçərli: bibliografiya. – Bakı: Zərdabi LTD, 2014. – 176 s.](#)

[Görkəmli maarifçi, pedaqoq, ədəbiyyatşünas və publisist Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyinə həsr olunmuş Respublika Elmi Konfransının materialları \(25-26 noyabr 2013-cü il\). - Bakı : Avropa, 2013. - 262 s.](#)

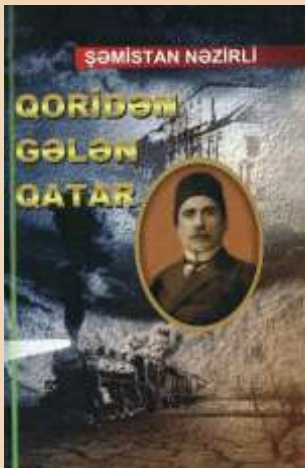
[Mustafayeva, X. Firidun bəy Köçərli // Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. – Bakı: Elm, 2011. – S. 91-93.](#)

[Nəbiyev, B. Firidun bəy Köçərli: Mənalı ömürdən səhifələr.- Bakı: Gənclik, 1984.- 228 s. – kiril əlifbası ilə](#)

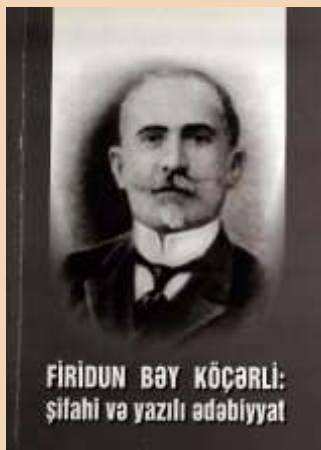
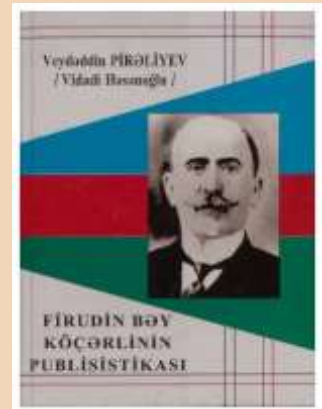
[Nəbiyev, B. Görkəmli tədqiqatçı və ədəbiyyatşünas \(1863-1920\). - Bakı: AzSSR EA, 1963.- 164 s. – kiril əlifbası ilə](#)

[Bəktəşi, İ. Firidun bəy Köçərlinin yaradıcılıq yolu.- Bakı: Yazıçı,1986. -183 s.](#)

[Nəzirli, Ş. Qoridən gələn qatar : sənədli povest. - Bakı : Şərqlər, 2011. - 492 s.](#)

[Pirəliyev, V.F.B.Köçərlinin publisistikası: monoqrafiya. - Bakı, 2010.- 335 s.](#)

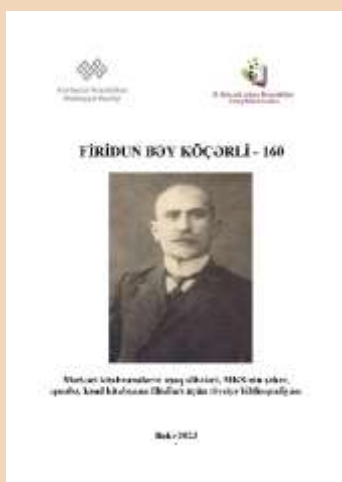
[Firidun bəy Köçərli: Şifahi və yazılı ədəbiyyat.- Bakı: Nurlan, 2013.- 178 s.](#)

[Rəhimli, İ. Teatrın təşəkkülü // İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrı. - Bakı : E.L. Nəşriyyat və Poliqrafiya Şirkəti MMC, 2007. – S. 7-8.](#)

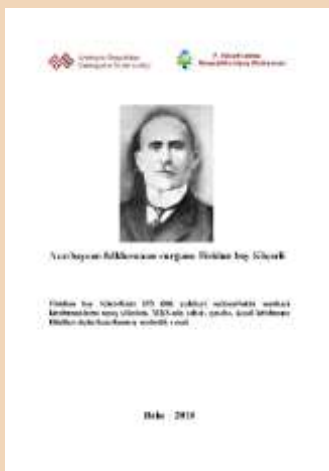
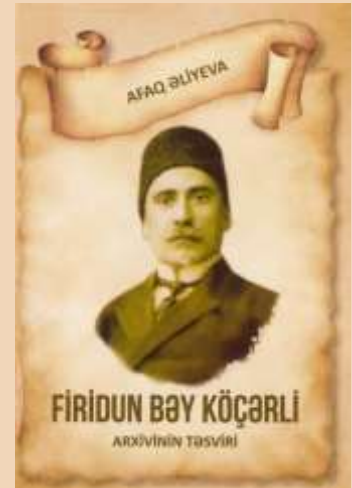
[Süleymanlı, Ş. Firidun bəy Köçərli //Azərbaycan ədəbiyyatı ensiklopediyası. – C. 1. - Bakı : Nağıl evi, 2008. – S. 247-251.](#)

[Mikayılıqızı, P. Firidun bəy Köçərli: "Ümmətdən millətə doğru". - Bakı: Elm və təhsil, 2016.- 490 s.](#)

[Azərbaycan folklorunun vurğunu Firidun bəy Köçərli. - Bakı, 2018. - 69 s.](#)

[Əliyeva, A. Firidun bəy Köçərli arxivinin təsviri: Şuşa-270. - Bakı: Optimist, 2022.- 217, \(2\) s.](#)

[Firidun bəy Köçərli - 160: tövsiyə bibliografiyası. - Bakı, 2023.- 32 s.](#)

[Qüdrətli ədəbiyyatşünas, folklor tədqiqatçısı - Firidun bəy Köçərli 160 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait. - Bakı: F. Köçərli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası, 2023. – 105 s.](#)

Haqqında dövri mətbuatda

[Abbashi, T. Bir ömür ki // Mədəniyyət. – 2017. – 25 yanvar. – № 6. – S. 12.](#)

[Abbashi, T. Böyük oğul, sonsuz ata // Mədəniyyət. – 2018. – 26 yanvar. - №7. – S. 13.](#)

[Abbashi, T. Xalq taleli, millət görəvli: Çox sahədə çox görkəmli, bir işdə isə əzəmətli Firidun bəy Köçərli // Mədəniyyət.- 2013.- 30 yanvar.- S.13.](#)

[Abbasova, A. Firidun bəy Köçərlinin “Balalara hədiyyə” kitabındakı “Göyçək Fatma” nağlı və onun variantları // AMEA-nın Xəbərləri; Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.113-120; Firidun bəy Köçərli: şifahi və yazılı ədəbiyyat.- Bakı, 2013.- S.70-81.](#)

[Abbasova, A. Müəllimlərin müəllimi: Firudin bəy Köçərli 160 // Yeni Azərbaycan.-2023.- 26 yanvar.- S.8.](#)

[Abdullayeva, S. Firidun bəy Köçərlinin 150 illiyilə bağlı elmi sessiya keçirilib: Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyində // 525-ci qəzet.- 2013.- 13 noyabr.- S.7.](#)

[Abdullayeva, S. Firidun bəy Köçərlinin publisistik irsi // Elmi inkişaf: nəzəri və təcrübi jurnal.-2019.- №1.- S.56-62.](#)

[Abdullayeva, S. Poltavada Firidun bəy Köçərlinin 150 illiyilə bağlı tədbir keçirilib // 525-ci qəzet.- 2013.- 29 dekabr.- S.17.](#)

[Babaxanov, R. F. B. Köçərlinin arxivi haradadır? // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1989. – 6 oktyabr.](#)

[Bağırılı, A. Firidun bəy Köçərli Kamal Talıbzadənin nəzəri-estetik görüşlərində // Görkəmli maarifçi, pedaqoq, ədəbiyyatşünas və publisist Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyinə həsr olunmuş respublika elmi konfransı.- Bakı, 2013.- S.11-15.](#)

[Barat, V. Qatar Qoridən gəldi: Şəmistan Nəzirinin Firidun bəy və Qori Seminariyasından bəhs edən “Qoridən gələn qatar” adlı sənədli povesti haqqında // Dəli Kür.- 1995.- 10 mart.- S.1-2.](#)

[Bayramlı, Z. Firidun bəy Köçərli Məhəmməd Füzuli haqqında // AMEA-nın Xəbərləri, Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.52-60.](#)

[Bayramlı, Z. Heç kim... laf etməsin // Azərbaycan.- 2014.-№2.-S.176-180.](#)

Bayramoğlu, A. Firidun bəy Köçərli "Molla Nəsrəddin" jurnalı və molla nəsrəddinçilər haqqında // AMEA-nın Xəbərləri; Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.69-78.

Bayramov, F. Firidun bəy Köçərlinin bibliografik fəaliyyəti // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1967. – 14 oktyabr.

Bayramov, H. Firudin bəy Köçərli: Ümmətdən millətə doğru: (Elmi - pedaqoji fikrimizin klassiki haqqında ciddi əsər) // Xəzan.-2019.-№6/24.- S.51-52.

Bayramova, Z. Böyük mütəfəkkirlər diyarımız-Şuşa: Firudin bəy Köçərli-160 // Səs.-2023.- 26 yanvar.- S.12.

Bəktəşi, İ. Firidun bəy Köçərli irsi ədəbi tənqiddə // Ədəbiyyat qəzeti. – 2014. – 17 yanvar. – S. 4.

Bünyadov, T. Məşəl // Savalan. – 2012. - 2-4 oktyabr. – S. 3.

Bünyadov, T. Qazax Müəllimlər Seminariyasının yaradılması // Mədəniyyət. – 2013. – 21 avqust. – № 58. - S. 12-13.

Cəfərzadə, V. Firidun bəy Köçərlinin pedaqoji fəaliyyəti və dili haqqında bəzi qeydlər //AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası. - Bakı, 2013.- S.121-127.

Dadaşova, Z. Balalara yubiley töhfəsi: Firidun bəy Köçərlinin balalarımıza miras qoyduğu folklor nümunələri haqqında // Mədəni həyat.- 2013.- №12.- S.77-79.

Dadaşova, Z. Kuklalar görünəndə... // Mədəni həyat. - 2014.- №7.-S.77-79.

Dilbazi, M. Ruhlar səcdəyə gəlir: Şeir fədakar millət xadimi F.B.Köçərliyə həsr olunub // Ədəbiyyat və incəsənət.- 1996.- 11 oktyabr.- S.4.

Dünyaminqızı, Q. Elm və irfan sahibi // Kaspi. – 2014. - 26 noyabr. – № 7. - S. 10-11.

Elsever İ. Görkəmli pedaqoq Firidun bəy Köçərlinin "Balalara hədiyyə" kitabı folklor poetikası kontekstində // Kaspi. - 2019. - 29 iyun. - № 115. - S. 23.

Eminov, A. Firidun bəy Köçərli Əhməd Seyidovun tədqiqatında // Kaspi. – 2014. – 26 noyabr. - № 7. – S. 19-20.

Əhməd, R. Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi qeyd olunub: Bakı Dövlət Universitetində // 525-ci qəzet.- 2013.- 26 noyabr.- S.3.

- [Əhmədaliyar, T. İki sonsuzluq // Mədəniyyət. – 2015. – 28 yanvar. - № 7. – S. 13.](#)
- [Əhmədov, C. F.B.Köçərli arxivinin izi ilə // Ədəbiyyat və incəsənət.- 1990.- 12 yanvar. - S.6.](#)
- [Əhmədov, H. İrəvan gimnaziyasının Azərbaycan dili müəllimi // Azərbaycan müəllimi. – 2014. – 10 yanvar. – S. 10.](#)
- [Əhmədov, H. Azərbaycan dili milli sərvətimizdir // Təhsil problemləri.- 2013.- 16-23 iyun.- №45-46.](#)
- [Əhmədov, H. Məşhur maarifçi, böyük ziyalı və "ürəyi atəşli" müəllim // Azərbaycan məktəbi. - 2013.- №5. - S.106-112.](#)
- [Ələkbərli, F. Milli fəlsəfə tariximizin təşəkkülü və Firidun bəy Köçərli: I yazı // Türkünstan . -2020.- 17-30 mart. - S.6.](#)
- [Ələkbərli, F. Milli fəlsəfə tariximizin təşəkkülü və Firidun bəy Köçərli: II yazı // Türkünstan .-2020.- 28 aprel-4 may.- S.6.](#)
- [Ələkbərli, F. Milli fəlsəfə tariximizin təşəkkülü və Firidun bəy Köçərli: III yazı // Türkünstan .-2020.- 5-11 may.- S.6.](#)
- [Ələkbərli, F. Milli fəlsəfə tariximizin təşəkkülü və Firidun bəy Köçərli: IV yazı // Türkünstan .-2020.- 13-18 may.- S.6.](#)
- [Ələkbərli, F. Milli fəlsəfə tariximizin təşəkkülü və Firidun bəy Köçərli: V yazı // Türkünstan .-2020.- 19 may- 1 iyun.- S.6.](#)
- [Ələkbərli, F. Milli fəlsəfə tariximizin təşəkkülü və Firidun bəy Köçərli: VI yazı // Türkünstan .-2020.- 2-8 iyun.- S.6.](#)
- [Ələkbərov, F. “Azərbaycan türklərinin ədəbiyyatı” kitabının ilk müəllifi: Firidun bəy Köçərli // Vətəndaş həmrəyliyi.- 2012.- 23-29 noyabr.- S.14.](#)
- [Ələkbərov, F. Firidun bəy Köçərli: dini dünyagörüşü haqqında // Cəmiyyət və din.- 2012.- 15-21 noyabr.](#)
- [Əliföglu, S. Elmi sessiya: “F.Köçərli və folklor”: M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyi ilə əlaqədar elmi sessiya keçirildi // Kredo.- 2013.- 25 may.- S.16.](#)
- [Əlimirzəyev, X. Firidun bəy Köçərli // Azərbaycan. – 1964. - № 6. – S. 209-211.](#)

[Əliyev, R. Universal xarakterli alim-filosof // 525-ci qəzet.- 2015.- 26 dekabr.](#)

[Əliyeva, İ. Böyük vətənpərvər: Firidun bəy Köçərli -160 // Azərbaycan.-2023.- 12 fevral.- S.11.](#)

[Əliyeva, S. Firidun bəy Köçərli və ana dili məsələləri // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.136-140.](#)

[Əliyeva, T. Türkiyədə Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illiyi qeyd olunmuşdur //Azərbaycan.- 2014.- 12 yanvar.-S.5.](#)

[Əliyeva-Kəngərli, A. Firidun bəy Köçərlinin “Balalara hədiyyə” kitabı ilk antoloji folklor nəşrlərindən biri kimi // AMEA-nın xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.30-37.](#)

[Ərtogrul. Firidun bəy Köçərlinin Azərbaycan davası: Qori seminariyasının Azərbaycan şöbəsi – 131 // Kaspi.- 2010.- 2 sentyabr.- S.12.](#)

[Əsgərli, Z. Azərbaycan ədəbiyyat tarixçiliyinin babası // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.20-29; Firidun bəy Köçərli: şifahi və yazılı ədə-biyyat.- Bakı, 2013.- S.116-130.](#)

[Əzizova, T. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı antologiyasının banisi Firidun bəy Köçərli // Hərbi And .-2020.-31 yanvar.- S.18.](#)

[F.Köçərli haqqında elektron məlumat bazası təkmilləşdirilib // Mədəniyyət : qəzet. - 2021. - 2 iyul. - № 49. - S. 4.](#)

[Fərəcov, S. Böyük maarifpərvərin 150 illiyinə həsr olunmuş tədbir: Respublika Uşaq Kitabxanasında görkəmli alim və yazıçı-publisist Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi ilə bağlı tədbir keçirildi // Mədəniyyət.- 2013.- 20 mart.- S.10.](#)

[Fərəcov, S. Fədakar maarifçi və ədəbiyyatşünas // Mədəniyyət. - 2022. - 28 yanvar.- S.6.](#)

[Firidun bəy Köçərli – 150 // Kaspi. – 2013. – 29 yanvar. – S. 12.](#)

[Firidun bəy Köçərli // Savalan. – 2018. – 20-22 fevral. - № 9. – S. 2.](#)

[Firidun bəy Köçərli: Qarabağın görkəmli simaları // İqtisadiyyat. - 2022. - 27 yanvar -2 fevral.-S.6.](#)

[Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illiyinə həsr edilmiş dəyirmi masa keçirilib: Bakı Slavyan Universitetində //Səs.- 2013.- 29 dekabr.- S.13.](#)

Hacı, T. Azərbaycan ədəbiyyat tarixçiliyinin babası: AMEA Ədəbiyyat İnstitutunda Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illiyinə həsr edilmiş elmi sessiya keçirilib // Azad Azərbaycan.- 2013.- 24 may.- S.5.

Həbibbəyli, İ. Görkəmli ədəbiyyatşünas və böyük maarifçi Firidun bəy Köçərli // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- №1.- S.5-11.

Həbibov, İ. Qoridən yazılmış məktublar // Azərbaycan müəllimi. – 1989. – 7 iyul. – S. 4.

Həsənov, H. Firidun bəy Köçərli: dövrü, həyatı və fəaliyyəti tarixindən // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.37-44.

Hətəmoğlu, Ş. İstedadlı ədəbiyyatşünas, görkəmli pedaqoq F.B.Köçərli 135 // Naxçıvan.- 1998.-1 aprel.

Heydərova, Z. Firidun bəy Köçərli və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının dili // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.128-135.

Hümmətov, Ə. Firidun bəy Köçərli // Təhsil problemləri. – 2017. – 01-07 avqust. - № 57-58. – S. 11.

Hüseynov, F. İlk folklor antologiyasının banisi: Respublika Uşaq Kitabxanasında görkəmli ədəbiyyatşünas alim, ictimai xadim, publisist, tənqidçi və tərcüməçi Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illiyinə həsr edilmiş eyniadlı mövzuda elmi konfrans keçirildi //Mədəniyyət.- 2014.- 8 yanvar.- S.12.

Hüseynov, R. Milyonlardan daha baha Firidun bəy Köçərli haqqında // 525-ci qəzet. - 2009.- 7 fevral.- S.15-18.

Hüseynov, R. Qızıl insanın gümüş manatı // 525-ci qəzet.- 2009.- 31 yanvar.- S.15-18.

Xankişiyev, A. F. Köçərli ana dilinin saflığı uğrunda // Ana sözü. – 1991. - № 7-8. – S. 38-40.

Xəlilova, F. Zəka səltənətinin ilk carçısı: professor Şamil Vəliyevin redaktorluğu və ön söz müəllifliyi ilə Firidun bəy Köçərlinin “Azərbaycan ədəbiyyatı” əsəri yeni tərtibdə çapdan çıxması ilə əlaqədar // Azərbaycan.- 2013.- 11 iyul.- S.10.

[Xəlilzadə, F. Alimlərin alimi // Kaspi. – 2014. – 26 noyabr. - № 7. – S. 14-15.](#)

[Xəlilzadə, F. Ədəbiyyat tarixçiliyi elminin banisi // Kaspi. – 2013. – 2-4 mart. – S. 17.](#)

[Xəlilzadə, F. Ömür çırağı söndürülsə də // Azərbaycan. – 2013. – 26 yanvar. – S. 7.](#)

[Xəlilzadə, F. Ömür çırağı söndürülsə də // Savalan. – 2013. – 11-17 iyun. – S. 3. – 21-24 iyun. – S. 3.](#)

[Xəlilzadə, F. Ömür çırağı söndürülsə də... // Savalan. - 2022. - 7-13 iyun. - № 19. - S. 3. ; 14-20 iyun. - № 20. - S. 3.](#)

[İmamverdiyeva, N. Firidun bəy Köçərlinin pedaqoji görüşləri // Görkəmli maarifçi, pedaqoq, ədəbiyyatşünas və publisist Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyinə həsr olunmuş Respublika elmi konfransı.- Bakı, 2013.- S.35-43.](#)

[İşıqlı insan // Tumurcuq. – 2014. - № 1/171.](#)

[İsmayıl. Yoxdur millətimin imzası bu imzalar içində // Şərq.- 2014.- 25 aprel.- S.11.](#)

[İsmayıloğlu, A. Millətə xitab: Ş.Nəzirinin eyniadlı kitabı haqqında. Kitabda F.B.Köçərlinin A.Nazirin yaradıcılığına verdiyi qiymətdən danışılır // Ədəbiyyat qəzeti.- 2008.- 7 noyabr.- S.6.](#)

[İsmayılov, N. Maarif fədaisi: Firudin bəy Köçərli: bibliqrafik göstərici // Respublika.- 2015.- 10 iyun.](#)

[İsmayılov, R. Qoridən gələn qatarın təqdimatı olub: Şəmistan Nəzirinin F.Köçərli və Qori seminariyası haqqında olan eyniadlı kitabı haqqında // 525-ci qəzet.- 2011.- 22 iyun.- S.7.](#)

[Kərimov, P. Firidun bəy Köçərlinin şəxsi arxivi barədə // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası. Xüsusi buraxılış.- Bakı, 2013.- S.45-51.](#)

[Qaraoğlu, F. Tarixdə iz buraxanlar: Firidun bəy Köçərli // Bakı xəbər .-2018.-19 sentyabr.- S.15.](#)

[Qarayeva, R. XX əsrin Azərbaycan ədəbi siması – Fəridun bəy Köçərli // Kəspi. – 2014. – 26 noyabr. - № 7. – S. 23-24.](#)

[Qasimov, C. Fəridun bəy Köçərli niyə öldürülmüşdür? // Panorama. – 1998. – 14 aprel. – S.1, 3.](#)

[Qasimov, C. Fəridun bəy Köçərli niyə öldürülmüşdür? // Panorama. – 1998. – 15 aprel. – S. 1, 3.](#)

[Qasimov, C. Fəridun bəy Köçərlinin müəmmalı ölümü // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası. Xüsusi buraxılış.- Bakı, 2013.- S.90-99; Fəridun bəy Köçərli: şifahi və yazılı ədəbiyyat.- Bakı, 2013.- S. 12-25.](#)

[Qasimov, M. Naxçıvan: Naxçıvan Özəl Univesitetində “F.B.Köçərli və Azərbaycan ədəbiyyatı” mövzusunda elmi-praktik konfrans keçirilmişdir // Ədəbiyyat qəzeti.- 2008.- 7 noyabr.- S.6.](#)

[Qasimova, L. F.B.Köçərlinin müəllim haqqında fikirləri // Görkəmli maarifçi, pedaqoq, ədəbiyyatşünas və publisist Fəridun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyinə həsr olunmuş Respublika elmi konfransı.- Bakı, 2013.- S.15-21.](#)

[Qəmbərova, Ş. Ədəbiyyat tariximizi dirildən insan // Mədəni həyat.- 2014.- №2.- S.74-77.](#)

[Qəmbərova, Ş. F.B. Köçərli irsinə dair kitabxana resurslarının tipoloji təhlili //Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya . -2018.-№ 2. - S.97-104.](#)

[Qəmbərova, Ş. F.B.Köçərli irsinin bibliografik informasiya təminatının müasir vəziyyəti // Dil və Ədəbiyyat: Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal.- 2018.- №4\(108\).- S.457-461.](#)

[Qəmbərova, Ş. Fəridun bəy Köçərli irsinin bibliografik üsulla tədqiqi // Kitabşünaslıq və redaktor sənəti.-2022.- №2 \(15\). - S.141-150.](#)

[Qəmbərova, Ş. Fəridun bəy Köçərli irsinin nəşrinin tarixi mərhələləri // Mədəniyyət.az . -2019.- Mart-Aprel.- S. 47-51.](#)

[Qəmbərova, Ş. Fəridun bəy Köçərli irsinin nəşrinin tarixi mərhələləri // Kitabşünaslıq və redaktor sənəti .-2021.- №2 \(13\).- S.42-51.](#)

[Qəribov, M. Görkəmli ədəbiyyatşünas alim //Azərbaycan.- 2015.- 28 aprel.- №89.-S.11.](#)

Qəzənfəroğlu, F. Azərbaycan türklərinin ədəbiyyatı kitabının ilk müəllifi: Firidun bəy Köçərli: Azərbaycan Türkçülüüyü ideyası: XX yazı // Türküstan.- 2013.- 10-16 fevral.- S.6.

Qiyas, Ə. Dünyanın böyük şəhəri-Şuşa : "Varislər"in bugünkü qonağı Firudin Şuşinskinin oğlu hüquqşünas Məhəmməd Həsənovdur // Ədəbiyyat qəzeti. - 2021. - 6 mart. - № 10. - S. 16-17.

Qori seminariyasının ilk məzunlarından biri: Görkəmli maarifçi Firidun Köçərli //Azadlıq.- 2011.- 8 iyun.- S.14.

Quliyev, H. Elmi sessiya: F.Köçərli – 150: AMEA Folklor İnstitutunun tədbiri // Ədəbiyyat qəzeti.- 2013.- 24 may.- S.6.

Quliyev, V. Sözlərinin hər biri min canə dəyər... // Azərbaycan.- 1999.- 7 fevral.

Məhərrəmov, T. Azərbaycanın ilk ədəbiyyat tarixçisi // Kaspi. – 2018. – 25 yanvar. - № 15. – S. 7.

Mehparə. Firidun bəy Köçərli və türk dünyası: Görkəmli ədəbiyyatşünas və maarifçinin 150 illiyi Əskişəhərdə qeyd olunub: Firidun bəy Köçərlinin ömür yolundan bəhs edən sənədli film nümayiş olunub // Mədəniyyət.- 2013.- 29 dekabr.- S.12.

Məmmədli, N. Ürəyi atəşli bir müəllim // Kaspi. – 2014. – 26 noyabr. – № 7. - S. 9.

Məmmədli, R. Firidun bəy Köçərli: İlk folklor antologiyasının banisi // Mədəni həyat.- 2013.- №3.- S.48-50.

Məmmədov, M. F.Köçərli - xalq ədəbiyyatı janrının araşdırıcısı kimi // Görkəmli maarifçi, pedaqoq, ədəbiyyatşünas və publisist Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyinə həsr olunmuş Respublika elmi konfransı.- Bakı, 2013.- S.21-26.

Məmmədov, M. Firidun bəy Köçərlinin "Balalara hədiyyə" kitabı: I və II yazı // Xalq Cəbhəsi .-2017.- 27-28 oktyabr.- S.14.

Məmmədov, Ş. Böyük maarifpərvər: İlk folklor antologiyasının nəşiri // Azərbaycan müəllimi. – 1998. – 23 yanvar.

Məmmədov, Ş. Qüdrətli ədəbiyyatşünas, folklor tədqiqatçısı // Azərbaycan müəllimi. – 2011. – 3 iyun. – S. 6.

Məmmədov, X. Firidun bəy Köçərli nə vaxt inspektor olmuşdur // Ulduz. – 1968. - № 17. – S. 44-48.

Məmmədov, X. Tərcüman: əqidədə, fikirdə, işdə birlik: İsmayıl bəy Qasprinski F.B.Köçərli haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət.- 2001.- 27 iyul.- S.2.

Məmmədov, X. Zaman və şəxsiyyət: F.B.Köçərli // Ədəbiyyat qəzeti.- 1996.- 29 mart.- S.6.

Mikayılqızı, P. Firidun bəy Köçərlinin etnoqrafik araşdırmaları // Kaspi. – 2014. – 26 noyabr. - № 7. – S. 16-18.

Mikayılqızı, P. Görkəmli pedaqoq Firidun bəy Köçərlinin izi ilə Qazax müəllimlər seminariyasında // Saldo.- 2019.- 2 aprel.-S.11.

Mikayılqızı, P. Şərəfli ömür yolu keçən ədib - Firidun bəy Köçərli // Elm və Təhsil.- 2020.- №75-77 (375-377).- S.2.

Nəbiyev, A. F. Köçərli haqqında yeni tədqiqat // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1978. – 25 noyabr. – S. 8.

Nəbiyev, B. Ədəbiyyat tarixçiliyinin atası // Ədəbiyyat qəzeti. – 2013. – 22 fevral. – S. 1, 3.

Nəbiyev, B. Azərbaycan köçərlişünaslığına bir nəzər: XX yüzilliyin 80-ci illərinə qədər // AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.12-19.

Nəbiyeva, A. Firidun bəy Köçərli və aşiq Valeh //Görkəmli maarifçi, pedaqoq, ədəbiyyatşünas və publisist Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyinə həsr olunmuş Respublika elmi konfransı.- Bakı, 2013.- S.4-11.

Nəzirli, Ş. Badisəba ananın Şəki ünvanı // Ədəbiyyat qəzeti. – 2008. – 22 avqust. – S. 2, 6.

Nəzirli, Ş. Günahsız məhbus: sənədli povestdən parça // Gənclik. – 1990. - № 3. – S. 41-45.

Nəzirli, Ş. Gələcəyin şəfqəti: Firidun bəy Köçərli – 150 // Ədalət.- 2013.- 13,14, 15, 19, 28 mart.- S.7.

Nəzirli, Ş. Qoridən gələn qatar: Eyniadlı povestdən bəzi parçalar // Azərbaycan gəncləri.- 1990.- 26,28 aprel; 5 may.

Osmanoğlu, M. Uşaq şeirinin ilk dərsləri // Ədəbiyyat qəzeti. - 2020. - 12 sentyabr. - № 38/39. - S. 28.

Osmanoğlu, M. F.Köçərlinin maarifçilik fəaliyyəti və milli ideologiya // Görkəmli maarifçi, pedaqoq, ədəbiyyatşünas və publisist Firidun bəy Köçərlinin anadan olmasının 150 illik yubileyinə həsr olunmuş Respublika elmi konfransı.- Bakı, 2013.- S.30-35.

Osmanova, G. Epik folklor janrlarının çağdaş Azərbaycan nəşrinə təsiri (“Balalara hədiyyə” kitabı əsasında) // Firidun bəy Köçərli: şifahi və yazılı ədəbiyyat.- Bakı, 2013.- S.55-69.

Ömərov, V. Firidun bəy köçərli qadın hüquqları haqqında // Səs. – 2018. – 3 noyabr. – S. 15.

Ömrünü millətinin maariflənməsi və tərəqqisinə sərf edən ədib // Üç nöqtə.- 2018.- 27 yanvar.

Pirəliyev, V. F.Köçərli publisistikasında bədii ədəbiyyatdan istifadə üsulları // Səs. – 1997. – 13 sentyabr. - № 47.

Pirəliyev, V. F.Köçərli publisistikasında din və ruhani problemi // BDU. Dil və ədəbiyyat.-2006.- №4 (52).- S.157-160.

Pirəliyev, V. F.Köçərli publisistikasında kəndli və mülkədar məsələsi // BDU. Dil və ədəbiyyat.- 2006.- №3(51).- S.157-159.

Pirəliyev, V. Köçərli publisistikasında mövzu dairəsi və ideya istiqaməti // ADPU, Dil məsələlərinə dair tematik toplu.- Bakı, 1998.- №1.- S.87-91; Səs.- 1998.- 27 avqust.

Rəşid, M. Firidun bəy Köçərli irsi: dəyəri azalmayan mənəvi xəzinəmiz // 525-ci qəzet. – 2021. – 6 fevral. – S. 21.

Rüstəmov, F. Firidun bəy Köçərli müəllim kadrları hazırlığı haqqında // Kaspi. – 2014. – 26 noyabr. - № 7. – S. 12-13.

Rzalı, R. Işıq sevdalısı Firidun bəy Köçərli: Azərbaycan milli mətbuatı - 135 // Azərbaycan.- 2010.- 13 iyul.- S.3.

Sadiq, İ. F.B.Köçərlinin topladığı tapmacaların tipoloji təhlili // Firidun bəy Köçərli: şifahi və yazılı ədəbiyyat.- Bakı, 2013.- S.26-43; AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası. - Bakı, 2013.- S.100-112.

Salamoğlu, T. F.B.Köçərli və XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində ədəbi proses // Kredo, 2009.- 25 aprel, №16.- S.2; 9 may, №18.- S.12; 16 may, №19; 23 may, №20.

Salmanov A. Firidun bəy Köçərlinin mətnşünaslıq fəaliyyəti // Elm qəzeti. – 2013. – 19 iyul. – S.15.

Sarıyeva, İ. Böyük maarifçi, Qazax müəllimlər seminariyasının yaradıcısı Firidun bəy Köçərli // Bakı xəbər.- 2014.- 17 noyabr.- №203.-S.15.

Sarıyeva, İ. Firidun bəy Köçərlinin folklorşünaslıq elminə verdiyi töhfələr... // Bakı xəbər.- 2014.- 18 noyabr.- №204.-S.15.

Səfərov, R. Azərbaycanın görkəmli ziyalıları Firidun bəy Köçərli // Kaspi.- 2013.- 28 may.- S.15.

Səfərov, R. Azərbaycanın görkəmli ziyalıları Firidun bəy Köçərli: 150 illik yubileyi haqqında // Kaspi.- 2013.- 31 may.- S.15.

Səmədova, N. Firidun bəy Köçərlinin Məmmədəli Sidqiyə məktubları // Ədəbiyyat qəzeti.- 2013.- 26 aprel.- S.4.

Səymən. Azərbaycanlıların dili onların ruhunun mayasıdır // Şərq.- 2014.- 24 aprel.-S.11.

Tahirli, A. F.Köçərli: İsmayıl Qasıralı “Tərcüman”ı ilə bizi ayıltı // Ədəbiyyat qəzeti.- 2012.- 7 iyul.

Talıbzadə, K. Firidun bəy Köçərlinin Abdulla Şaiqə məktubları // Azərbaycan. – 2013. – 27 sentyabr. – S. 6.

Tehran, Ə. Ədəbi saatlar: Radio verilişində Şəmistan Nəzirlinin F.B.Köçərlinin həyat və yaradıcılığının da geniş yer aldığı “Qoridən gələn qatar” sənədli povesti haqqında // Ədəbiyyat qəzeti.- 1998.- 27 mart.

Uğur. Azərbaycan milli mətbuatının ideya istiqamətləri: Firidun bəy Köçərli: "Kəşkül"dən... on il gəlib keçdi və ...biz ruznaməsiz qaldıq" // Xalq cəbhəsi.- 2014.- 24 dekabr.- S.11.

Uğur. Əziz Şərif Firidun bəy Köçərlinin arxivi haqqında: “Firidun bəy Köçərlinin arxivi haqqında bəzi inandığım yoldaşlara xəbər vermişdim. Ancaq nədənsə heç kəs bu məsələyə yaxın durmaq istəməmişdi” II yazı // Xalq cəbhəsi.- 2013.- 24 may.- S.14.

Uğur. Firidun bəy Köçərli – 150: Əziz Şərif: Firidun bəyin arxivi XX əsr ictimai həyatımızın güzgüsüdür: I yazı // Xalq cəbhəsi.- 2013.- 18 may.- S.14.

Uğur. Firidun bəy Köçərlinin yarımçıq qalmış arzuları gerçəkləşdi // Xalq cəbhəsi.- 2014.- S.11.

Vahidova, M. Firidun bəy Köçərli Seyid Əzim Şirvani haqqında // Firidun bəy köçərli: şifahi və yazılı ədəbiyyat.- Bakı, 2013.- S.168-178; AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası.- Bakı, 2013.- S.61-68.

[Yunisli, F. Ədəbiyyatşünaslıq tariximizdə Firidun bəy Köçərli imzası // Mədəniyyət. – 2013. – 23 avqust. - № 59. – S. 13.](#)

[Yurdsevər, A. F.Köçərli bioqrafiyasının daha bir maraqlı səhifəsi // 525-ci qəzet.- 2015.- 17 aprel.-S.6.](#)

[Yusifli, C. Millət və vətən türküsü // Ədəbiyyat qəzeti. – 2018. – 3 fevral. - № 4. – S. 25.](#)

[Zümrüd. Firidun bəy Köçərli – 150 // Səs.- 2013.- 16 fevral.- S.12.](#)

[Zümrüd. Vətən dilinin I hissəsinin yenidən işlənməsində Firidun bəy Köçərlinin xidmətləri olmuşdur // Səs.- 2011.- 27 yanvar.- S.12.](#)

Videoqalereya

Ədəbiyyat Fədaisi Firidun bəy Köçərli - DİPNOT - Qoşqar Abbas

https://www.youtube.com/watch?v=5HdzzNz_W3w

SƏSLİ: Yüzlərlə kimsəsiz uşağa analıq edən Badisəba Köçərli

<https://www.youtube.com/watch?v=vQ9W8NNqD7c>

Firidun bəy Köçərli

<https://www.youtube.com/watch?v=7dhiGvrvxW4>

Hökm icra olunmuşdur - Firudin bəy Köçərli (2006)

<https://www.youtube.com/watch?v=MrEn123jD3I>

"Mədəniyyətimizin simaları": Firidun bəy Köçərli

<https://www.youtube.com/watch?v=rUKfpBfqMbU>

Firidun bəy Köçərli - Tarixin izi ilə - 13.05.2022

<https://www.youtube.com/watch?v=HKLEF8VxIaw>

Firidin bəy Köçərli və Badisəba xanımın həyatı haqqında: Səs: Allahverdi Qurbanov

<https://www.youtube.com/watch?v=k9CyyMr2CaU>

Görkəmli şəxsiyyət Firidun Bəy Köçərli haqqında sənədli film

<https://www.youtube.com/watch?v=EcNK2b6NEsE>

Firidun bəy Köçərli haqqında məlumat

<https://www.youtube.com/watch?v=G4PJtG7uHPs>

Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının Tarixi

<https://www.youtube.com/watch?v=T0vVkFHiJCQ>

“Firidun bəy Köçərli mükafatı” təqdim edildi

<https://www.youtube.com/watch?v=C2fzcEmxXvo>

Firidun bəy köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası

<https://www.youtube.com/watch?v=gUfehINxmJc>

“Firidun bəy Köçərli və Qarabağ-mədəni mühiti” mövzusunda Respublika Elmi Konfransı

https://www.youtube.com/watch?v=tYI_a4ubQf4

Deməli - Firidun bəy Köçərli | 21.06.2023

<https://www.youtube.com/watch?v=O9lwNFXK95Y>

Firidun bəy Köçərli haqqında hazırlanmış videoçarx

<https://www.youtube.com/watch?v=9C2ZjKEnFpc>

Azərbaycan maarifçisi Firidun bəy Köçərli haqqında hazırlanmış virtual sərgi

<https://www.youtube.com/watch?v=M0Jz8Ud-clA>

Firidun bəy Köçərli - 153 yaş

<https://www.youtube.com/watch?v=LuVh3tAvg10>

BDU-da Firidun bəy Köçərli – 150. 25 noyabr 2013-cü il

<https://www.youtube.com/watch?v=7eIhITxqZ9g>

Firidun bəy Köçərliyə dilimizi qəlzləşdirənlərə etiraz – Bizim yazıçılarımızın böyük qüsuru...

<https://www.youtube.com/watch?v=6zY-psASYF4>

Firidun bəy Köçərli - Ədəbiyyat tarixçiliyi elminin banisi

<https://www.youtube.com/watch?v=4xahHDPdo8U>

Azərbaycan alimi, tənqidçi və pedaqoqu Firidun bəy Köçərli haqqında video-məlumat

<https://www.youtube.com/watch?v=J9oiZ5c6fOA>

Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi keçirilib

https://www.youtube.com/watch?v=YrULC_fcEcU

Tədqiqatçı-alim Firidun bəy Köçərlinin doğum günüdür

https://www.youtube.com/watch?v=pl_e-Ypvomg

"Fədailər" : Firidun bəy Köçərli. 2006-cı il

<https://www.youtube.com/watch?v=M3oNxxPYiPA>

Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının bu günü

<https://www.youtube.com/watch?v=leF4iwmnJtQ>

Firidun bəy Köçərlinin doğum günü şərəfinə düzənlənən I Regional Pedaqoji İnnovasiyalar Forumu

<https://www.youtube.com/watch?v=baLHIK5Xjyo>